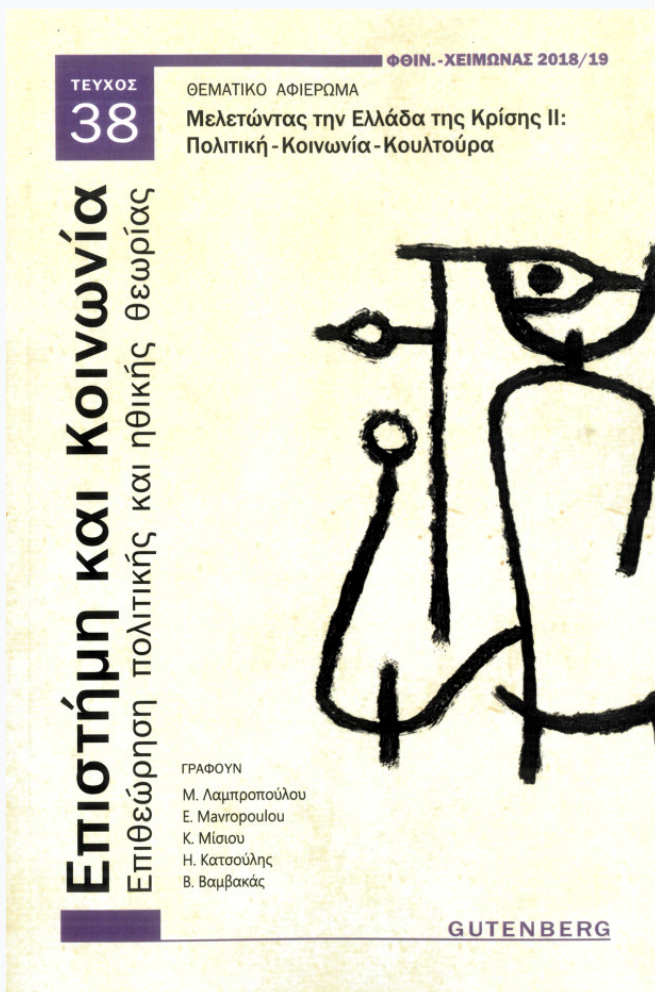

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 38 (2018)

ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ II: ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Προσφυγική Κρίση & "Αντιπροσφυγική Κινητοποίηση: Μια καταγραφή των ρατσιστικών επιθέσεων με αιχμή το προσφυγικό στην Ελλάδα (2015- 2017)

Κάρμεν Δημήτριος Μίσιου

doi: [10.12681/sas.18342](https://doi.org/10.12681/sas.18342)

Copyright © 2019, Κάρμεν Δημήτριος Μίσιου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μίσιου Κ. Δ. (2019). Προσφυγική Κρίση & "Αντιπροσφυγική Κινητοποίηση: Μια καταγραφή των ρατσιστικών επιθέσεων με αιχμή το προσφυγικό στην Ελλάδα (2015- 2017). *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 38, 78–102. <https://doi.org/10.12681/sas.18342>

*Κάρμεν Μίσιου**

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ‘ΑΝΤΙΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ’ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 2015-2017

Το παρόν κείμενο αποπειράται να παρουσιάσει συνοπτικά ορισμένα πρώτα στοιχεία και συμπεράσματα όσον αφορά τις πράξεις βίας με αιχμή την προσφυγική κρίση. Η καταγραφή και η κωδικοποίηση των δεδομένων κατέδειξε τις μορφές βίας, τους διάφορους τύπους δραστών, αλλά και τους στόχους των επιθέσεων. Από τα ευρήματα προέκυψε ότι οι επιθέσεις έλαβαν χώρα σε ένα σημαντικό τμήμα της ελληνικής επικράτειας, ενώ υπερίσχυσαν σε περιοχές με αυξημένη συγκέντρωση προσφύγων. Οι μορφές βίας διακρίνονται από πιο ήπιες σε περισσότερο σκληρές καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα ενεργειών και βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση με τον τύπο του δράστη. Επιπλέον η παρουσία της Χρυσής Αυγής (ΧΑ), όπως και άλλων ακροδεξιών οργανώσεων, είναι συνυφασμένη με την άσκηση άμεσης και σκληρής βίας, ενώ οι στόχοι των επιθέσεων είναι κατά κύριο λόγο άτομα και συγκεκριμένα οι πρόσφυγες. Παρ’ όλα αυτά έχουν καταγραφεί επιθέσεις εναντίον υλικών στόχων, αλλά και ελλήνων πολιτών-αλληλέγγυων στους πρόσφυγες. Καταληκτικά η αντιπροφυγική κινητοποίηση και οι αντίστοιχες πράξεις βίας φαίνεται να συνδέονται τόσο με τη δυναμική και το

---

* ΜΔΕ «Πολιτική Κοινωνιολογία & Συγκριτική Πολιτική», <kar.mis1990@gmail.com>

οργανωτικό υπόβαθρο των τοπικών οργανώσεων της ΧΑ όσο και με την αυθόρμητη εμπλοκή πολιτών – ενδεχομένως εξαιτίας της πολιτικής επιρροής της οργάνωσης.

Εισαγωγή

Η ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΗ ΑΓΕΝΗΣΗ των προσφυγικών ροών από το 2015 και έπειτα και η εγκατάσταση —μόνιμη ή προσωρινή— τμήματος του προσφυγικού πληθυσμού σε περιοχές της ελληνικής επικράτειας συνέβαλε στη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής συνθήκης, η οποία έθεσε στο επίκεντρο τους ξένους πληθυσμούς και την αλληλεπίδρασή τους με τις τοπικές κοινωνίες. Όπως προκύπτει από σχετική έρευνα, η απότομη έκθεση των τοπικών κοινωνιών σε πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετικά εθνικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά επέτεινε τον φόβο και την εχθρότητα απέναντι στο 'διαφορετικό' ενισχύοντας τις ξενοφοβες αντιλήψεις και στρέφοντας μερίδα του εκλογικού σώματος στην ακροδεξιά Χρυσή Αυγή (Hangartner, Dinas, Marbach, Matakos & Xefteris 2017).

Το άρθρο επιχειρεί να μελετήσει την εμπλοκή των ακροδεξιών οργανώσεων συνολικά στην αντιπροσφυγική δράση, με έμφαση στη ΧΑ. Ουσιαστικά εξετάζεται σε ποιον βαθμό είναι δυνατό η έλευση των προσφύγων να συντελέσει στη δημιουργία πολιτικών κάστρων για λογαριασμό της Χρυσής Αυγής μέσω του συνδυασμού ακτιβισμού βάσης και άμεσης επικοινωνίας με τις τοπικές κοινωνίες. Ωστόσο η τέλεση πράξεων βίας είναι ένα φαινόμενο το οποίο δεν εξαντλείται στη δράση του εν λόγω κόμματος. Αντιθέτως σε αυτό εμπλέκονται και άλλες οργανώσεις της ελληνικής Ακροδεξιάς. Ουσιαστικά η ανάδειξη της οργανωμένης δράσης των ακροδεξιών σε τοπικό επίπεδο είναι σε θέση να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία αναφορικά με τα αποτελέσματα του δεξιού ριζοσπαστισμού, κύριες πτυχές του οποίου είναι η ξενοφοβία και η άσκηση βίας.

Οι νέες μορφές ριζοσπαστικοποίησης έχουν απασχολήσει έντονα τη διεθνή βιβλιογραφία. Οι ιδεολογικές κατευθύνσεις, τα

συναισθήματα και οι αξίες των ατόμων καθώς και η επίδραση των ισχυουσών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών στη ζωή τους συνιστούν δομικές μεταβλητές όσον αφορά την ανάδυση και την ενίσχυση των 'νέων ριζοσπαστισμών'. Ωστόσο τα επίδικα της δράσης των ριζοσπαστών καθιστούν σαφές ότι η ανάληψη δράσης και η εμπλοκή μερίδας αυτών σε εξτρεμιστικές, παράνομες και βίαιες ενέργειες δεν θέτει στο επίκεντρο την απόπειρα μετάβασης σε μία νέα κοινωνική πραγματικότητα, αλλά την επιστροφή σε προηγούμενα πολιτικά και κοινωνικά μοντέλα. Στο πλαίσιο αυτό οι Capelos, Katsanidou και Demertzis ερμηνεύουν τη νέα αυτή ριζοσπαστικοποίηση ως μία μορφή «αντίδρασης» στις νέες κοινωνικές συνθήκες (Capelos, Katsanidou & Demertzis 2017). Σύμφωνα με την έρευνά τους η υποστήριξη και/ή η συμμετοχή σε ακροδεξιές, ακτιβιστικές δράσεις διακρίνεται από το εν λόγω στοιχείο.

Ξενοφοβία και Άκρα Δεξιά

Στην Ελλάδα η ξενοφοβία είναι στενά συνυφασμένη με την ύπαρξη ισχυρής εθνικής ταυτότητας, ενώ καθοριστικός φαίνεται να είναι ρόλος της εκκλησίας και των εδραιωμένων πολιτικών κομμάτων (Doxiadis & Matsaganis 2012). Παράλληλα σχετίζεται με ένα ευρύ φάσμα ενεργειών αποκτώντας συχνά βίαιο προσανατολισμό – επιθετική ξενοφοβία (Καφέ, Γεωργιάδου & Λιαλιούτη 2018). Οι σχετικές μελέτες έχουν αναδείξει ένα σύνολο ορισμών οι οποίοι επιχειρούν να προσδιορίσουν και να επεξηγήσουν τη ξενοφοβία. Η προσέγγισή της πραγματοποιείται στη βάση της ανάλυσης των δύο συνθετικών του όρου (Λιαλιούτη, Γεωργιάδου, Γαλαριώτης & Καφέ 2017), ενώ δίνεται έμφαση στο φάσμα των αρνητικών συναισθημάτων που προκαλεί το 'ξένο' (Yakushko 2009), αλλά και στην αντίδραση του ατόμου που αισθάνεται ότι απειλείται από αυτό (Crush 1996). Ως εκ τούτου ο φόβος απέναντι σε ό,τι θεωρείται ξένο και κατ'επέκταση διαφορετικό συντελεί στη δημιουργία αρνητικών στάσεων και αντιλήψεων από την κυρίαρχη ομάδα. Το παραπάνω ευνοεί την

ενίσχυση της καχυποψίας, της απέχθειας και του μίσους. Ουσιαστικά ο 'ξένος' γίνεται αντιληπτός ως πρόβλημα και άρα θεωρείται υπαίτιος των συμπεριφορών των οποίων γίνεται δέκτης. Επιπροσθέτως απόρροια της πολύπλευρης επιρροής της ξενοφοβίας σε όλο το φάσμα της καθημερινής ζωής είναι η καθοριστική εισχώρησή της σε πτυχές όπως η γλωσσική έκφραση (Bugarski 1998).

Εν συνεχεία, όπως προκύπτει από τα περιστατικά που έχουμε εντοπίσει, η αντιπροσφυγική βία περιλαμβάνει την ενεργό δράση μιας σειράς δρώντων, ενώ καθοριστική φαίνεται να είναι η συμβολή της ελληνικής Ακροδεξιάς, ιδιαίτερα δε της Χρυσής Αυγής. Πρόκειται για ένα κόμμα το οποίο εντάσσεται στην οικογένεια της εξτρεμιστικής Δεξιάς έχοντας σαφείς επιρροές από τα ναζιστικά και φασιστικά καθεστώτα (Vasilopoulou & Halikiopoulou 2016, Γεωργιάδου 2014, Ψαρράς 2012). Έννοιες όπως η 'φυσική επιλογή' και η 'ανωτερότητα της λευκής φυλής' διατρέχουν ιδεολογικά τις θέσεις του κόμματος, η δε χρήση φασιστικών συμβόλων και χαιρετισμών παραπέμπει ευθέως σε καθεστώτα όπως το Γ' Ράιχ (Ellinas 2013). Επιπλέον η δράση της ΧΑ είναι ταυτόσημη με την άσκηση βίας (Georgiadou 2013, Ellinas 2014, Rose 2014). Τα μέλη του κόμματος εμπλέκονται ενεργά σε ακτιβιστικές ενέργειες, ενώ οι επιθέσεις που πραγματοποιούνται περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα βίας το οποίο συναντάται συστηματικά σε κόμματα του συγκεκριμένου χώρου (Ellinas & Lamprianou 2016). Είναι εύλογο ότι ο ακτιβισμός εμπεριέχει δέσμευση υψηλού επιπέδου και ολοκληρωτική αφοσίωση στα ιδεώδη της οργάνωσης (Klandermans & Mayer 2006), η δε άσκηση βίας λειτουργεί ως καταλύτης για την εκλογική ισχυροποίηση και την ευρύτερη κοινωνική αποδοχή της οργάνωσης (Psarras 2014).

Η εμπλοκή της ΧΑ στην αντιπροσφυγική κινητοποίηση βασίζεται σε ένα παγιωμένο μοτίβο δράσης. Πιο συγκεκριμένα η ΧΑ επιχειρεί να οξύνει την κοινωνική αγανάκτηση και να προσφέρει πολιτική κάλυψη σε όσους εναντιώνονται ενεργά στους πρόσφυγες (Ellinas & Lamprianou 2016, Dinas, Georgiadou, Konstantinidis & Rori 2016). Η διαρκής παρουσία μελών του

κόμματος σε συνδυασμό με τη χρήση κοινωνικού ακτιβισμού (Ellinas 2014), αλλά και άμεσης βίας έχει λειτουργήσει ως ‘winning formula’ για την οργάνωση – καθοριστική για τη διαπίστωση αυτή είναι η συμβολή ερευνητών αναφορικά με την περίπτωση του Άγιου Παντελεήμονα.¹

Στο πλαίσιο αυτό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο τοπικό επίπεδο δράσης της ΧΑ. Αναλυτικότερα έχει παρατηρηθεί ότι το κόμμα επιχειρεί να οικοδομήσει εκλογικά κάστρα [‘strongholds’] προβαίνοντας σε ακτιβιστικές ενέργειες και δράσεις πολιτικής προπαγάνδας. Με άλλα λόγια ‘στοχεύει στη δημιουργία μιας “τοπικής κουλτούρας”, η οποία ενισχύει θέσεις κατά των μεταναστών μέσω επαφών με την τοπική κοινωνία και συνεργασιών με τοπικές πρωτοβουλίες’ (Dinas et al. 2016: 81). Η ιεραρχική δομή της Χρυσής Αυγής, σε συνδυασμό με την ισχυρή παρουσία των ακτιβιστών παρέχει στο κόμμα την απαιτούμενη εξουσία ώστε να εφαρμόσει την πολιτική του, ακόμη κι όταν αυτή συνεπάγεται τη συστηματική παραβίαση του νόμου. Επιπλέον η χαρισματική ηγεσία αποτελεί ένα κρίσιμο χαρακτηριστικό που δεν καθορίζει μόνο τις κεντρικές αποφάσεις του κόμματος, αλλά διαπερνά κάθετα τη δομή της οργάνωσης (Mudde 2007). Στη συγκεκριμένη περίπτωση διαπιστώνεται ότι ο αρχηγός της ΧΑ φέρει εκείνα τα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν εκλογικά προσφιλή και πλήρως αποδεκτό από τα μέλη της οργάνωσης. Καταληκτικά η χρήση βίας εξυπηρετεί δύο σκοπούς. Πρώτον, ενεργεί ως καταλύτης στην ισχυροποίηση του κόμματος καθώς και στην επίδειξη της δύναμης που κατέχει. Παράλληλα αποτελεί μια νέα, πολύ πιο σκληρή μορφή πολιτικής αμφισβήτησης των καθιερωμένων κομμάτων και της ισχύουσας πολιτικής.

---

1. Βλ. ενδεικτικά Dinas et al. (2016).

Δεδομένα και μεθοδολογία

Η έρευνα βασίζεται στην ανάλυση της ρατσιστικής βίας, όπως αυτή αποτυπώνεται στον τοπικό και εθνικό Τύπο, αλλά και σε ιστοσελίδες οργανώσεων και φορέων που ασχολούνται με τη ρατσιστική βία. Αναλυτικότερα χρησιμοποιήθηκαν εφημερίδες, περιοδικά και ειδησεογραφικές ιστοσελίδες με διαφορετικό πολιτικό προσανατολισμό, ενώ η διαδικασία της εξακρίβωσης του υλικού έλαβε χώρα μέσω της διασταύρωσης της εκάστοτε πληροφορίας με εκείνες που παρέχονταν σε αντίστοιχα δημοσιεύματα άλλων μέσων – συνήθως διαφορετικού πολιτικού χώρου. Ως εκ τούτου χρησιμοποιήθηκε μία ευρεία γκάμα πηγών όλου του φάσματος, στην οποία συμπεριλαμβάνονται ηλεκτρονικές εφημερίδες όπως η *Καθημερινή*, η *Εφημερίδα των Συντακτών*, το *Πρώτο Θέμα*, το *Κουτί της Πανδώρας*, το *CNN Greece*, η *Huffington Post*, η *Αυγή*, τα *Νέα*, ο *Πολίτης Χίου* και η *Lesvos News*. Ακόμη χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από πλατφόρμες ενημέρωσης όπως οι *zougla.gr*, *newsit.gr*, *tvxs.gr*, *news247.gr*, *ifemerida.gr*, *ant1news.gr*, *skai.gr* και *left.gr*, ενώ συλλέχθηκαν στοιχεία από την ιστοσελίδα της Χρυσής Αυγής αλλά και των Αυτόνομων Μαιάνδριων Εθνικιστών (ΑΜΕ). Τέλος χρησιμοποιήθηκε υλικό από το *Racist Crime Watch* και από ιστοσελίδες πολιτικών οργανώσεων, π.χ. της Κίνησης Ενωμένοι Ενάντια στο Ρατσισμό και τη Φασιστική Απειλή (ΚΕΕΡΦΑ).

Είναι εύλογο ότι το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων διαφοροποιείται ανάλογα με το υπό εξέταση μέσο. Ωστόσο, υπήρξε η δυνατότητα διασταύρωσης των βασικών πληροφοριών για την εκάστοτε επίθεση. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε συστηματική καταγραφή των σχετικών περιστατικών για το χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 2015 και Δεκεμβρίου 2017 και η κατασκευή ενός *codebook*.² Οι καταγραφές αφορούν 86 περιστατικά. Πιο αναλυτικά, τα περιστατικά κατηγοριοποιήθηκαν

2. Η κωδικοποίηση των ευρημάτων της έρευνας βασίστηκε σε προηγούμενα *codebooks*. Ενδεικτικά αναφέρονται τα CAMEO (Schrodt 2012) και XENO@GR (Galariotis et al. 2017).

βάσει της μορφής της ασκούμενης βίας. Ως εκ τούτου χρησιμοποιήθηκαν τρεις διαφορετικοί τύποι βίας: λεκτική, σωματική και κατά υλικών στόχων. Οι παραπάνω τύποι συμπεριλαμβάνουν ειδικότερες υποκατηγορίες.³

Μια ανάλογη διαδικασία κατηγοριοποίησης έλαβε χώρα όσον αφορά τους δράστες. Από την επεξεργασία προέκυψαν οι εξής τύποι δραστών: Χρυσή Αυγή, Ακροδεξιά, αστυνομικές και λιμενικές αρχές, πολίτες, άτομα που κατέχουν θεσμική εξουσία και άγνωστοι δράστες. Τέλος η κωδικοποίηση των θυμάτων των συγκεκριμένων επιθέσεων συνετέλεσε στην κατηγοριοποίηση των στόχων, οι οποίοι είναι: οι πρόσφυγες, οι αλληλέγγυοι ή εργαζόμενοι σε ΜΚΟ και λοιπούς φορείς που σχετίζονται με το προσφυγικό, οι δομές που σχετίζονται με τους πρόσφυγες (στέγασης, παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, εκπαίδευσης) και το υλικό ανθρωπιστικής βοήθειας, ενώ υπάρχουν καταγραφές και όσον αφορά παρεμπόδιση εργασιών αναφορικά με τη στέγαση και την καταγραφή των προσφύγων και τη βεβήλωση μνημείου για τους πρόσφυγες που πνίγησαν στην προσπάθειά τους να φτάσουν στην Ελλάδα. Επιπλέον από την ανάλυση της γεωγραφικής κατανομής των περιστατικών προέκυψε η εμφάνιση ρατσιστικών επιθέσεων σε δεκαπέντε περιοχές τις ελληνικής επικράτειας. Αυτές είναι οι: Λέσβος, Χίος, Λέρος, Σάμος, Αττική, Θεσσαλονίκη, Κάλυμνος, Κως, Πέλλα, Ημαθία, Κιλκίς, Καστελόριζο, Λάρισα, Αλεξανδρούπολη και Λαμία.

Η χρήση της συγκεκριμένης μεθοδολογίας έχει ως στόχο την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη αποτύπωση των περιστατικών και την ανάδειξη εκείνων των στοιχείων που θεω-

3. *Λεκτική βία*: (1) λεκτικοί προπηλακισμοί, απειλές, εκδίωξη· (2) ύβρεις, ρατσιστικά σχόλια και σύμβολα. *Σωματική βία*: (1) επιθέσεις και απόπειρες επιθέσεων που επιφέρουν απλές σωματικές βλάβες· (2) επιθέσεις και απόπειρες επιθέσεων που επιφέρουν βαριές σωματικές βλάβες – απόπειρα ανθρωποκτονίας· (3) τρομοκρατικές επιθέσεις· (4) ψυχολογική βία και βασανισμοί. *Επιθέσεις κατά υλικών στόχων*: (1) τοποθέτηση ρατσιστικών συμβόλων-βεβήλωση χώρου ή μνημείου· (2) εισβολή σε χώρους στέγασης και καταστροφή χώρου ή υλικού ανθρωπιστικής βοήθειας· (3) παρακώλυση δημοσίων έργων.

ρούνται κρίσιμα για την κατανόηση του φαινομένου. Ουσιαστικά η έρευνα βασίστηκε σε μια ποιοτική ανάλυση των χαρακτηριστικών της ρατσιστικής βίας κωδικοποιώντας τις επιθέσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να εξαχθούν οι βασικές πληροφορίες για κάθε ενέργεια.

Εν κατακλείδι οι ερευνητικοί περιορισμοί του εγχειρήματος αφορούν τρεις πτυχές του φαινομένου. Η πρώτη είναι η έλλειψη στοιχείων σχετικά με την οργανωμένη δράση οργανώσεων και ακτιβιστών της Άκρας Δεξιάς, η δεύτερη σχετίζεται με την ελλιπή δημοσιογραφική κάλυψη, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις άσκησης λεκτικής βίας, ή τη μονομερή και υποκειμενική αποτύπωση των περιστατικών —η διασύνδεση ΜΜΕ και κατεστημένων συμφερόντων έχει αναδειχθεί μέσα από τη βιβλιογραφία⁴ και η τρίτη αφορά τα ίδια τα θύματα. Αναλυτικότερα σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται απροθυμία όσον αφορά την καταγγελία επιθέσεων λόγω προκατάληψης απέναντι στα σώματα ασφαλείας, ενώ το γεγονός ότι πρόκειται για πληθυσμούς οι οποίοι δεν είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στη χώρα μας δυσχεραίνει την κατάσταση.

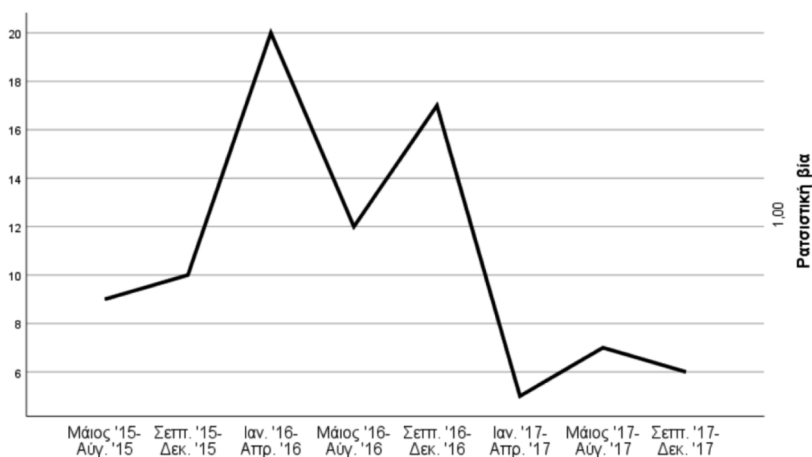
Ανάλυση

Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν διακυμάνσεις όσον αφορά τη χρονική και χωρική αποτύπωση της βίας. Κατ' αρχάς παρατηρούνται αξιοσημείωτες μεταβολές του αριθμού των επιθέσεων κατά τα τρία υπό εξέταση έτη. Πιο αναλυτικά, το 2015 έχουν καταγραφεί 19 περιστατικά, το 2016 ο αριθμός τους αυξάνεται σε 49, ενώ το 2017 υποχωρούν σε 18. Παρ' όλο που οι επιθέσεις ξεκινούν παράλληλα με την έλευση των πρώτων μεγάλων προσφυγικών ροών, δεν υφίσταται συνάφεια μεταξύ των αυξομειώσεων των ροών και της άσκησης βίας. Αντιθέτως θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι μετά από μια πρώτη περίοδο αμηχανίας και αναμονής διαχείρισης του προσφυγικού η συμπάθεια

4. Βλ. ενδεικτικά Heywood (2006) και Σεραφετινίδου (1995).

και η ανοχή εξαντλούνται και οι τοπικές κοινωνίες εισέρχονται σε μια δεύτερη περίοδο αγανάκτησης κατά τη διάρκεια του 2016, όπου η ρατσιστική βία αυξάνεται ποσοτικά και αναβαθμίζεται ποιοτικά. Όσον αφορά τη μορφή της ασκούμενης βίας διαπιστώνεται ότι κυρίαρχη θέση καταλαμβάνει η σωματική βία με ποσοστό 40,7% των καταγεγραμμένων περιστατικών.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1.
Χρονική αποτύπωση των καταγεγραμμένων
περιστατικών ρατσιστικής βίας

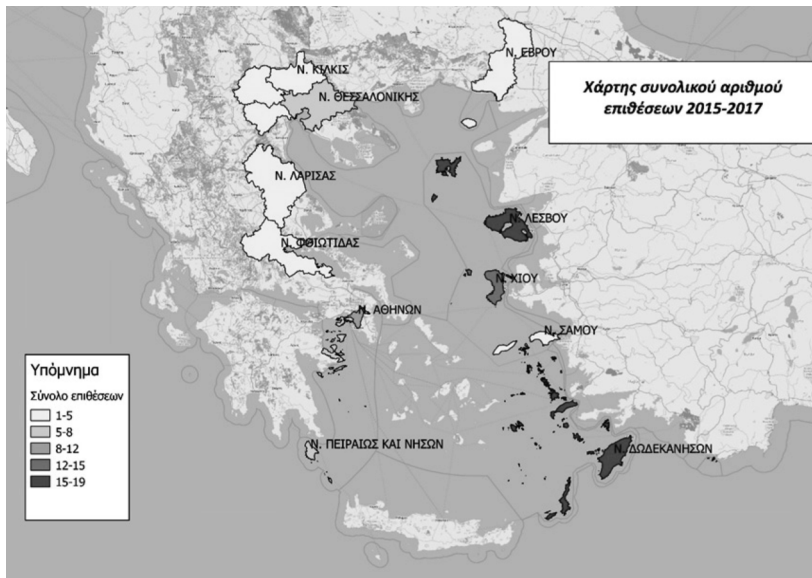
Περιστατικά ρατσιστικής βίας: Ιανουάριος 2015- Δεκέμβριος 2017

Από τη μελέτη της γεωγραφικής αποτύπωσης της βίας προκύπτει η εμφάνιση περιστατικών σε ένα ευρύ φάσμα της ελληνικής επικράτειας. Παρά το γεγονός ότι το προσφυγικό κύμα επηρέασε πρώτα τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, η ρατσιστική κινητοποίηση φαίνεται να βρίσκει πρόσφορο έδαφος και σε άλλες πόλεις και νομούς της Ελλάδας. Πιο αναλυτικά στην πρώτη θέση εντοπίζεται η Λέσβος με 19 επιθέσεις, ακολουθεί η Αττική με 15, η Χίος με 14, η Κως με 8 και η Λέρος με 7. Όσον αφορά τη χρονική διάσταση της καταγεγραμμένης βίας προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια του 2015 οι περιοχές οι οποίες

εμφάνισαν υψηλότερα ποσοστά επιθέσεων είναι η Κως, η Λέσβος και η Αττική. Μάλιστα όσον αφορά την περίπτωση της Κω αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους η ρατσιστική βία περιορίζεται δραστικά, ενώ το 2017 παρατηρείται πλήρης απουσία περιστατικών. Αντιθέτως η Λέσβος και η Αττική εξακολουθούν να εμφανίζουν σημαντικά ποσοστά και τα επόμενα δύο έτη. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το 2016 αποτελεί τη χρονιά της κορύφωσης της ρατσιστικής βίας. Ως εκ τούτου εμφανίζονται καταγραφές στο σύνολο των υπό εξέταση περιοχών με εξαίρεση την Κάλυμνο, εν αντιθέσει με το προηγούμενο έτος όπου οι καταγραφές περιορίζονται σε μόλις πέντε γεωγραφικές περιοχές, αλλά και το επόμενο έτος κατά τη διάρκεια του οποίου εντοπίζονται σε επτά. Επιπροσθέτως η περίπτωση της Χίου είναι κομβικής σημασίας, αφού σχεδόν το σύνολο των επιθέσεων περιλαμβάνει σκληρές μορφές βίας, ενώ όπως θα δούμε παρακάτω η αντιπροσφυγική δράση εκεί σχετίζεται άμεσα με την οργανωμένη δράση της ΧΑ.

ΧΑΡΤΗΣ 1.

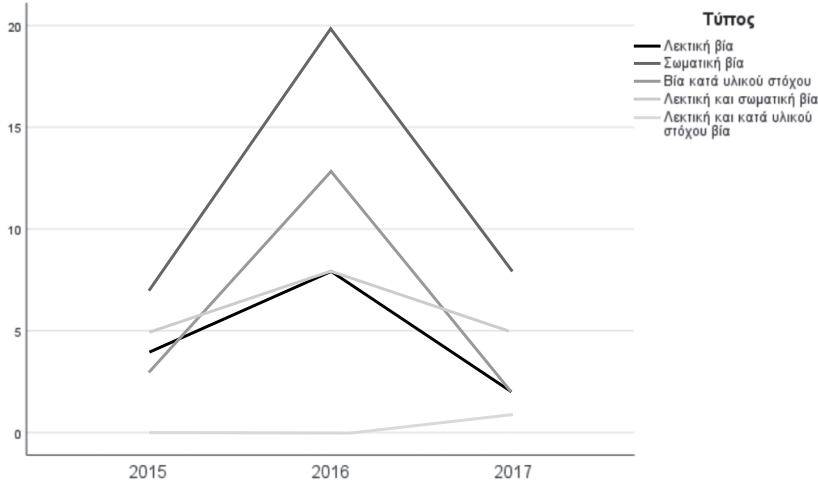
Συνολικός αριθμός επιθέσεων, 2015-2017

Η ανάλυση των διαφορετικών τύπων βίας έδειξε ότι η λεκτική βία είναι ο τύπος που συναντάται πιο συχνά. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ως λεκτική βία ορίζεται η εκφορά ύβρεων και ρατσιστικού λόγου, υποτιμητικών χαρακτηρισμών και απειλών εναντίων των θυμάτων. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συγκεκριμένη μορφή βίας αποτελεί πρωταρχική μορφή έκφρασης της δυσφορίας, της αγανάκτησης ή ακόμη και του μίσους. Μια λεκτική επίθεση δεν προϋποθέτει κινητοποίηση οργανωτικών πόρων ούτε βαθύτερη εξοικείωση με μορφές ακτιβιστικής δράσης. Στον αντίποδα η άσκηση σωματικής βίας είναι ταυτόσημη με τη χρήση ενός ρεπερτορίου βίας υψηλού πήχην —ξυλοδαρμοί, εμπρησμοί, ενέδρες, καταδρομικές επιθέσεις, πογκρόμ— με την πλειοψηφία των επιθέσεων να έχει ως στόχο την πρόκληση σοβαρών πληγμάτων στα θύματα. Τα άτομα που προβαίνουν στη χρήση αυτού του είδους βίας είναι περισσότερο εξοικειωμένα με άμεσες και σκληροπυρηνικές επιθέσεις. Συμπερασματικά η εν λόγω μορφή βίας αφορά ένα σημαντικό εύρος γεγονότων, τα οποία διακρίνονται από διαφορετικά χαρακτηριστικά και επίπεδο οργανωτικής δομής. Εν συνεχεία η βία κατά υλικών στόχων συναντάται στο 20,9% των περιστατικών του δείγματός μας, ενώ, όπως αναλύθηκε παραπάνω, αφορά τρία είδη επιθέσεων. Συχνά η βία κατά υλικών στόχων συνοδεύεται από την απουσία πληροφοριών σχετικά με τους δράστες. Οι πράξεις που περιλαμβάνουν βία κατά υλικών στόχων εμφανίζονται περισσότερο συστηματικά κατά τη διάρκεια του 2016 και συνεχίζονται και το 2017 επιφέροντας πολλαπλά πλήγματα στα θύματα. Τέλος είναι κρίσιμο να αναφερθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις εμφανίζονται παραπάνω από μία μορφές βίας ταυτόχρονα.

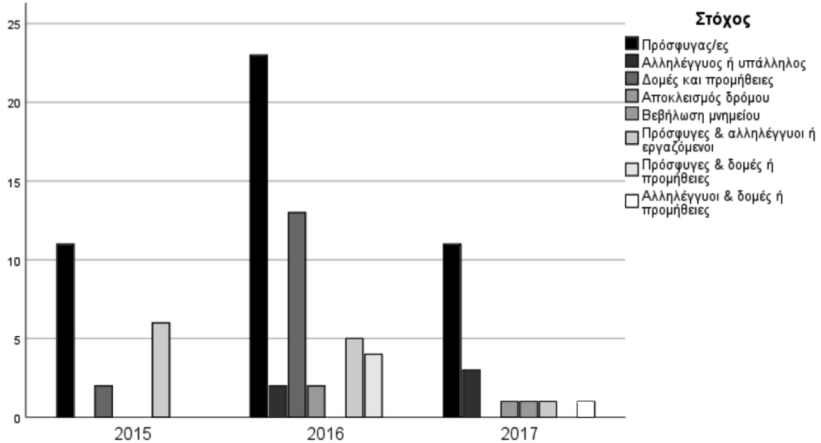
Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι οι επιθέσεις θέτουν στο επίκεντρο σειρά στόχων. Παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των καταγεγραμμένων επιθέσεων στρέφεται εναντίον των προσφύγων, έχουν καταγραφεί επιθέσεις στις οποίες θύματα είναι ‘αλληλέγγυοι πολίτες’, όπως ονομάζονται τα άτομα που στο πλαίσιο κινηματικής δράσης ή συμμετοχής τους σε ΜΚΟ υπερασπίζονται τους πρόσφυγες, αλλά και υπάλληλοι που απασχολούνται σε εργασιακές θέσεις που σχετίζονται με τη δια-

ΓΡΑΦΗΜΑ 2.
Αποτύπωση των διαφορετικών τύπων βίας
το διάστημα 2015-2017

χείριση του προσφυγικού. Ακόμη στόχοι επιθέσεων είναι οι δομές στέγασης, αλληλεγγύης και παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας σε πρόσφυγες, καθώς και το υλικό ανθρωπιστικής βοήθειας καθαυτό. Τέλος έχουν υπάρξει καταγραφές όπου η στοχοθεσία των δραστών επικεντρώνεται στην παρακώλυση του έργου των αρμόδιων αρχών, ενώ έχει καταγραφεί και μία βεβήλωση μνημείου. Επιπροσθέτως σε σειρά περιστατικών οι επιθέσεις στρέφονταν ταυτόχρονα σε παραπάνω από μία κατηγορία στόχων. Όπως προκύπτει από τις δικές μας καταγραφές, στο 52,3% των περιστατικών του δείγματος τα θύματα είναι πρόσφυγες. Εξετάζοντας τη χρονική αποτύπωση των επιθέσεων υπό το πρίσμα της στοχοθεσίας συμπεραίνουμε ότι, ενώ το 2015 η συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών αφορά βία εναντίον προσφύγων καθώς και ταυτόχρονες επιθέσεις σε πρόσφυγες και αλληλέγγυους ή εργαζόμενους, το 2016 και το 2017 η στοχοθεσία των επιθέσεων διευρύνεται.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.

Η συμμετοχή των διαφορετικών τύπων δραστών σε πράξεις βίας ανά έτος

Αναφορικά με τους διαφορετικούς τύπους δραστών προκύπτει ότι πολίτες, αστυνομία, ακροδεξιόι και Χρυσή Αυγή εμπλέκονται σε ρατσιστικές επιθέσεις σε ποσοστό σχεδόν 71% των δεδομένων του δείγματός μας. Το πλαίσιο και η μορφή των επιθέσεων είναι σε θέση να προσφέρουν χρήσιμα στοιχεία και πληροφορίες για τους δράστες, αφού η έλλειψη οργανωμένου σχεδίου ή συγκρότησης μιας δομημένης ομάδας κρούσης σχεδόν πάντοτε σχετίζεται με την απουσία ακροδεξιών ή μελών της Χρυσής Αυγής. Η κατάσταση αλλάζει ριζικά, όταν μελετώνται επιθέσεις στις οποίες εμπλέκονται άτομα του ακροδεξιού χώρου. Επιπλέον άξια αναφοράς είναι και η εμπλοκή αστυνομικών και λιμενικών σε πράξεις βίας. Αναλυτικότερα η συμμετοχή της αστυνομίας σε επιθέσεις αφ' ενός αυξάνει τον πήχη της ασκούμενης βίας και αφ' ετέρου συμβάλλει στη de facto νομιμοποίηση των ενεργειών αυτών από τμήματα της κοινωνίας. Μάλιστα η δράση των εργαζόμενων στα σώματα ασφαλείας, η σύνδεσή τους με την Ακροδεξιά και η συστηματική χρήση υπέρμετρης βίας έχουν απασχολήσει σειρά ερευνητών και φορέων (Amnesty

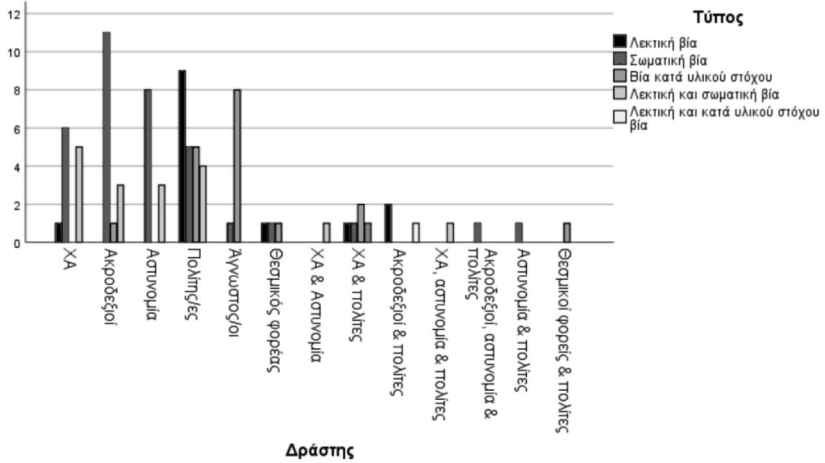
International 2012, Antonopoulos 2006, Christopoulos 2014, Papanicolaou & Papageorgiou 2016). Στο σημείο αυτό είναι κρίσιμο να αναφερθεί ότι η εξακρίβωση της τέλεσης πράξεων βίας από αστυνομικούς και λιμενικούς υπήρξε μια ιδιαίτερος σύνθετη και απαιτητική διαδικασία. Είναι εύλογο ότι στο πλαίσιο της εκτέλεσης των καθηκόντων τους οι εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας είναι πιθανό να προβούν σε χρήση βίας χωρίς αυτή να διαθέτει ξενόφοβο προσανατολισμό. Ακόμη αποτυπώσεις των γεγονότων διαφοροποιούνται ανάλογα με το υπό εξέταση μέσο μαζικής ενημέρωσης. Για τον λόγο αυτόν στο δείγμα συμπεριλήφθηκαν αποκλειστικά περιστατικά στα οποία οι δράντες συμπεριφέρονται με εξευτελιστικό ή βίαιο τρόπο στα θύματα λόγω της καταγωγής τους, ενώ το υπόβαθρο της ασκούμενης βίας επιβεβαιώνεται και από σχετικές αναφορές και μαρτυρίες - καταγγελίες, οπτικοακουστικό υλικό.⁵ Εν συνεχεία στο δείγμα προστέθηκαν και περιστατικά στα οποία υπάρχει κοινή παρουσία και δράση εργαζομένων στα σώματα ασφαλείας και ακροδεξιών ή μελών της ΧΑ, η οποία συνήθως επιβεβαιώνεται μέσω οπτικοακουστικού υλικού και καταγγελιών από φορείς. Τέλος ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιπτώσεις όπου παρατηρείται συνεργασία μεταξύ των δραστών. Πιο συγκεκριμένα περίπου το 15% των περιστατικών που έχουμε καταγράψει αφορά επιθέσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της από κοινού δράσης μεταξύ διαφορετικών τύπων δραστών.

---

5. Η ύπαρξη σχετικού οπτικοακουστικού υλικού καθώς και οι καταγγελίες από φορείς και οργανώσεις υπήρξαν ιδιαίτερα διαφωτιστικές όσον αφορά την αποσαφήνιση των συνθηκών της εκάστοτε περίπτωσης. Ενδεικτικά αναφέρεται η επίθεση αστυνομικού σε πρόσφυγες στην Κω, όπου ο δράστης χαστουκίζει ένα άτομο, ενώ κρατάει μαχαίρι (<http://www.iefimerida.gr/news/221170/astynomikos-hastoykise-metanasti-stin-ko-eikona-vinteo> [τελευταία πρόσβαση 10/10/2018]) και η περίπτωση λιμενικού, ο οποίος κατά τη διάρκεια διάσωσης προσφύγων χτυπά και απευθύνεται με υποτιμητικά λόγια σε έναν από τους διασωθέντες (<https://www.protothema.gr/greece/article/605928/salos-sto-diadiktuo-limenikos-vrizei-kai-htupa-prosfuga-se-skaφος/> [τελευταία πρόσβαση 10/10/2018]).

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.

Η συμμετοχή των υπό εξέταση τύπων δράστη στις εκάστοτε μορφές βίας

Ακροδεξιοί

Η ρατσιστική βία αποτελεί διαδεδομένη τακτική που βρίσκει πρόσφορο έδαφος στους κόλπους της Άκρας Δεξιάς. Όσον αφορά τη βία με αιχμή το προσφυγικό διαπιστώνουμε ότι μία σειρά ακροδεξιών οργανώσεων και ομάδων έχουν προβεί στην τέλεση επιθέσεων. Επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί η αυτόνομη δράση ακροδεξιών χωρίς την επίσημη κάλυψη ή τη συνεργασία με τη ΧΑ. Πιο αναλυτικά οργανώσεις με διαφορετικό ιδεολογικό και οργανωτικό υπόβαθρο έχουν εμπλακεί σε κινητοποιήσεις με αντιπροσφυγικό περιεχόμενο, φέροντας εις πέρας ενέργειες διευρυμένου φάσματος. Στην εν λόγω κατηγορία εντοπίζονται εθνικιστικές πρωτοβουλίες και ομαδοποιήσεις, οργανώσεις που εντάσσονται στην εξτρεμιστική Δεξιά με σαφή ιδεολογική συνάφεια με τον φασισμό και τον ναζισμό. Η δράση των ακροδεξιών μεμονωμένα ή σε συνεργασία με την αστυνομία και με ομάδες πολιτών αφορά το 22,1% της καταγεγραμμένης ρατσιστικής βίας.

Οι οργανώσεις της εξτρεμιστικής Δεξιάς οι οποίες έχουν συμμετοχή στη βία κατά των προσφύγων είναι οι: Combat 18 Hellas, Μοναχόλυκοι του Ριζοσπαστικού Αυτόνομου Μαχητικού Εθνικοσοσιαλισμού, Πατριωτική Ένωση Ελλήνων Πολιτών Ωραιοκαστρου και Κρυπτεία. Οι υπόλοιπες επιθέσεις δεν συνδέονται με τη δράση συγκεκριμένων οργανώσεων. Αντιθέτως αποδίδονται σε ανώνυμες ομάδες ακροδεξιών ακτιβιστών. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δύο πρώτες οργανώσεις προέρχονται από την ίδια πολιτική μήτρα. Πιο συγκεκριμένα σχετίζονται με την ακροδεξιά οργάνωση Αυτόνομοι Μαιάνδριοι Εθνικιστές (ΑΜΕ). Οι ΑΜΕ αποτελούν ένα σχετικά νέο εγχείρημα στο πλαίσιο της Άκρας Δεξιάς, διεκδικώντας τον δικό τους χώρο απέναντι στην κυρίαρχη Χρυσή Αυγή. Μάλιστα γύρω από τους ΑΜΕ έχει δομηθεί ένα δίκτυο οργανώσεων, οι οποίες χρησιμοποιούν τόσο τις πολιτικές ομάδες της Άκρας Δεξιάς όσο και αθλητικές ομάδες, συλλόγους και συνδέσμους, ώστε να επανδρώσουν την οργάνωση τους.⁶ Από τα δικά μας δεδομένα προκύπτει ότι η εμπλοκή ομαδοποιήσεων της Άκρας Δεξιάς στην ασκούμενη βία ενισχύει σημαντικά την ένταση και τις μορφές με τις οποίες αυτή εκφράζεται συγκριτικά με τη βία που διεκπεραιώνεται από πολίτες, η οποία συνήθως εξαντλείται στην εκφορά απειλών και ύβρων. Η πραγματοποίηση επιθέσεων από μικρές ομάδες, των οποίων η δράση είναι ιδιαίτερα βίαιη, προσδίδει στην αντιπροσφυγική κινητοποίηση ένα σαφώς πιο ριζοσπαστικό πρόσημο, ενώ η ασκούμενη βία θέτει ως στόχο τη συσπείρωση υποστηρικτών.

Χρυσή Αυγή

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων έχει καταδείξει ότι η σύνδεση της Χρυσής Αυγής με τη βία είναι πολυεπίπεδη, προσλαμβάνοντας διαφορετικά χαρακτηριστικά ανάλογα με την οργανωτική δυναμική και τις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες.

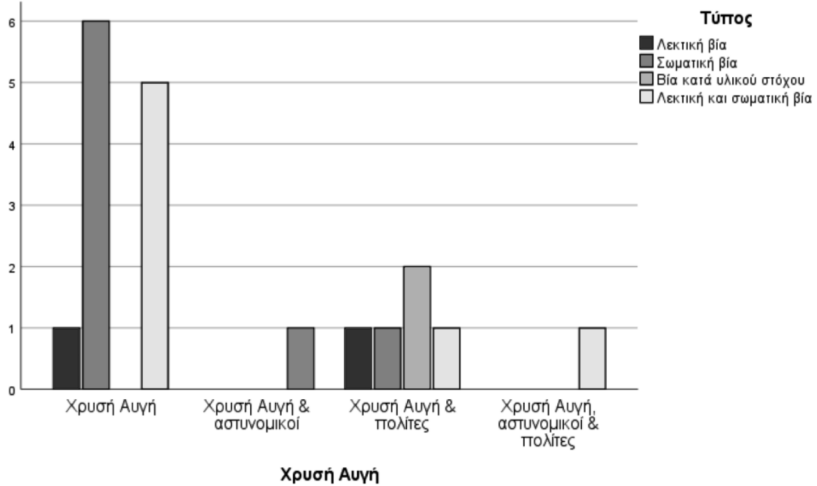
---

6. Σύμφωνα με πληροφορίες που προέρχονται από πληροφορητή ο οποίος έχει εποπτεία του συγκεκριμένου χώρου.

Ως εκ τούτου η εμπλοκή της ΧΑ στις αντιπροσφυγικές κινητοποιήσεις και επιθέσεις σχετίζεται με σειρά μέσων και υλοποιούμενων στρατηγικών. Πιο αναλυτικά το 14% των περιστατικών της ρατσιστικής βίας που εντοπίσαμε αφορούν τη δράση μελών και ακτιβιστών της ΧΑ, ενώ το 8,2% αφορά την από κοινού δράση χρυσαυγιτών με αστυνομικούς και/ή πολίτες. Εν συνεχεία η μεμονωμένη δράση των ακτιβιστών του κόμματος σχετίζεται με τη σωματική βία. Αναλυτικότερα πρόκειται για επιθέσεις που πραγματοποιούνται από ομάδες ατόμων οι οποίες είτε στήνουν ενέδρες στα θύματα τους είτε τα ακολουθούν και στη συνέχεια τα περικυκλώνουν προβαίνοντας σε ξυλοδαρμούς. Στον αντίποδα, όταν τα μέλη του κόμματος συμπράττουν με ομάδες πολιτών, παρατηρείται μια μετατόπιση αναφορικά με το είδος βίας, που ασκείται – λεκτική βία και βία κατά υλικών στόχων.

ΓΡΑΦΗΜΑ 5.

*Η εμπλοκή μελών της Χρυσής Αυγής
—αυτόνομα ή σε συνεργασία με άλλους τύπους δραστών—
στον εκάστοτε τύπο βίας*

Επιπλέον σε περιοχές όπου η Χρυσή Αυγή διαθέτει κοινωνικό έρεισμα και ισχυρές τοπικές οργανώσεις τα περιστατικά είναι σαφώς περισσότερα και οι μορφές ασκούμενης βίας πιο σκληροπυρηνικές. Η Χίος αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα της δράσης της Χρυσής Αυγής. Τα καταγεγραμμένα περιστατικά αφορούν κυρίως εμπρηστικές επιθέσεις, επιθέσεις με μολότοφ και δυναμίτη και καταδρομικές επιθέσεις από οπλισμένες ομάδες. Πιο συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια του 2016 και του 2017 καταγράφηκαν έξι επιθέσεις από μέλη της ΧΑ. Ενδεικτικά αναφέρονται η τοποθέτηση εμπρηστικού μηχανισμού σε δομή αλληλεγγύης σε πρόσφυγες,⁷ οι ξυλοδαρμοί προσφύγων και εργαζόμενων σε ΜΚΟ περιμετρικά του καταυλισμού της Σούδας,⁸ οι επιθέσεις σε πρόσφυγες και αλληλέγγυους στο πλαίσιο πορείας διαμαρτυρίας,⁹ η συντονισμένη καταδρομική επίθεση στον καταυλισμό της Σούδας¹⁰ και ξυλοδαρμοί προσφύγων.¹¹ Κομβικές ως προς την ανάλυση και την αξιολόγηση του υλικού είναι οι ποιοτικές παράμετροι της δράσης (μέθοδος, οργάνωση και μέσα που χρησιμοποιούνται). Σε κάθε περίπτωση η συστηματική δράση μελών και γνώριμων ακτιβιστών του κόμματος συντελεί στη δημιουργία ταγμάτων εφόδου, τα οποία δύναται να προκαλέσουν σοβαρά πλήγματα στα θύματά τους.

Παράλληλα η διεξαγωγή εκστρατειών και περιοδειών από την κεντρική ηγεσία του κόμματος συντείνει στη δημιουργία περισσότερο πρόσφορου εδάφους αναφορικά με τη διάχυση ρατσι-

7. https://www.provo.gr/chios_pogrom_against_migrants/ [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

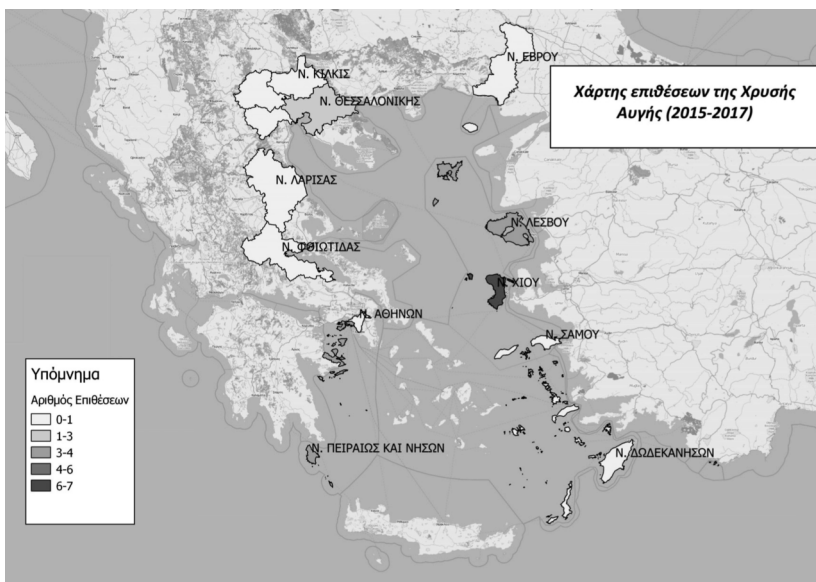
8. <https://left.gr/news/hios-66-epithesi-akrodexion-se-allileggyoys-kai-prosfyges-meta-apo-fotia-ston-kataylismo-tis> [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

9. <https://tvxs.gr/news/ellada/eepisodia-sti-xio-se-poreia-kata-ton-prosfigon-binteo> [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

10. <http://www.avgi.gr/article/10836/7654526/chios-eepisodia-ston-kataulismo-prosphygon-kaimetanaston-ste-souda4> [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

11. <http://www.avgi.gr/article/10836/8088526/chios-nea-epithese-akrodexion-se-prosphyges-kaiepisodiako-demotiko-symbolio> [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

ΧΑΡΤΗΣ 2.
Επιθέσεις της Χρυσής Αυγής, 2015-2017

στικών πρακτικών. Αναλυτικότερα τον Νοέμβριο του 2016 οι βουλευτές Η. Κασιδιάρης και Ι. Λαγός μαζί με μέλη και βουλευτές του βέλγικου ακροδεξιού κόμματος Vlaams Belang επισκέφτηκαν τη Χίο.¹² Κατά τη διάρκεια της περιόδου τους έλεγξαν το έργο των αρμόδιων αρχών και ήρθαν σε επαφή με ομάδες των τοπικών κοινωνιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι λίγες ώρες μετά την επίσκεψη της ΧΑ στο νησί πραγματοποιήθηκε σειρά επιθέσεων εναντίον προσφύγων που διέμεναν στον καταυλισμό της Σούδας, ενώ ο αρχηγός της ΧΑ μέσω ομιλίας του στο κοινοβούλιο ουσιαστικά ανέλαβε την ευθύνη των εν λόγω επιθέσεων.¹³ Η απόπει-

12. <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/apothewsh-chrushs-augh-ssth-chio-ekatontades-ellhnes-dunamika-sto-pleuro-m> [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

13. Απόσπασμα από την εν λόγω τοποθέτηση του Ν. Μιχαλολιάκου: <https://www.youtube.com/watch?v=564krX1Sd28> [τελευταία πρόσβαση 11/10/2018].

ρα του κόμματος να συνδυάσει τον ακτιβισμό της βάσης με την κεντρική πολιτική δράση του αποτελεί ενδιαφέρον εύρημα, το οποίο επιβεβαιώνεται από τη θεωρία.

Συζήτηση και συμπεράσματα

Η προηγηθείσα ανάλυση επιχείρησε να περιγράψει τις διαφορετικές μορφές συμμετοχής στη βία με ξενόφοβο προσανατολισμό. Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι η προσφυγική κρίση προκάλεσε τόσο αυθόρμητες όσο και οργανωμένες επιθέσεις από πλήθος δρώντων. Η θεωρία έχει προσφέρει χρήσιμα στοιχεία αναφορικά με τις εκφάνσεις της ξενοφοβίας και τη δράση των ακροδεξιών ακτιβιστών, πολλά εκ των οποίων φάνηκε να επιβεβαιώνονται και στην παρούσα περίπτωση. Η αναλυθείσα βία υπήρξε πολυεπίπεδη φέροντας διαφορετικά ανά περίπτωση χαρακτηριστικά. Στάθηκε ωστόσο δυνατό να εντοπιστεί ένα μοτίβο δράσης. Αναλυτικότερα η συμμετοχή διαφορετικών τύπων δρώντων συντέλεσε στην εμφάνιση διαφορετικών μορφών βίας, αφού η αυθόρμητη συμμετοχή πολιτών περιορίστηκε στη χρήση λεκτικής βίας, ενώ οι επιθέσεις που διεκπεραιώθηκαν από μέλη της ΧΑ και άλλους ακροδεξιούς ακτιβιστές ήταν συνυφασμένες με τη χρήση σκληρής σωματικής βίας και την πρόκληση σημαντικών πληγμάτων στα θύματα. Τούτο σημαίνει ότι οι επιθέσεις έχουν διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, τα οποία έχουν διαφορετικό αντίκτυπο στη μελέτη του φαινομένου. Επιπροσθέτως η έκθεση του ερευνητικού υλικού καταδεικνύει ότι μετά από μια πρώτη φάση βίας, η οποία στράφηκε σχεδόν αποκλειστικά εις βάρος των προσφύγων —τα καταγεγραμμένα περιστατικά δείχνουν ότι η πλειοψηφία των επιθέσεων στόχευε πρόσωπα—, η αντιπροσφυγική βία διευρύνθηκε σε μια απόπειρα να επιφέρει πολλαπλά πλήγματα στα θύματα με την ταυτόχρονη τέλεση επιθέσεων εναντίον φυσικών και υλικών στόχων.

Συνεχίζοντας η έρευνα έθεσε στο επίκεντρό τις θεωρίες σχετικά με το τοπικό επίπεδο οργάνωσης της ΧΑ καθώς και τη

δραστική σημασία της δημιουργίας κομματικών κάστρων-προ-πυργίων εξετάζοντας προηγούμενες μελέτες πεδίου. Στο πλαίσιο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση της Χίου, αφού στον συγκεκριμένο νομό υπάρχει συστηματική και επιβεβαιωμένη δράση μελών της ΧΑ. Από το αναλυθέν υλικό προέκυψε ότι μία οργανωμένη ομάδα ατόμων που σχετίζονται με τη ΧΑ φέρει εις πέρας βίαιες επιθέσεις κατά προσφύγων, υποστηρικτών τους και αντίστοιχων δομών. Ταυτόχρονα ηγετικά στελέχη του κόμματος πραγματοποιούν εκστρατείες επιχειρώντας να αναδείξουν τη δράση του κόμματος και να συσπειρώσουν μερίδα των αγανακτισμένων πολιτών. Ως εκ τούτου η παγιωμένη τακτική ισχυροποίησης των κομμάτων της Άκρας Δεξιάς μέσω της ενίσχυσης του ακτιβισμού της βάσης και της δράσης σε τοπικό επίπεδο φαίνεται εν μέρει να επαληθεύεται και στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Συμπερασματικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης επηρέασε ευρύ φάσμα της ελληνικής επικράτειας με έμφαση στις περιοχές που λειτούργησαν ως πύλες εισόδου του προσφυγικού πληθυσμού —νησιά του ανατολικού Αιγαίου— και στην Αττική. Ο εντοπισμός κρουσμάτων βίας κατά κύριο λόγο στις πύλες εισόδου επιτείνει την πεποίθηση ότι η απότομη έκθεση σε πολυάριθμες, προσφυγικές πληθυσμιακές ομάδες δύναται να συμβάλει στην έξαρση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού, μία συνθήκη που ευνοεί την ισχυροποίηση της ακροδεξιάς-νεοναζιστικής Χρυσής Αυγής. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η αντιπροσφυγική δράση συνέβαλε στην όξυνση των αντανακλαστικών της Άκρας Δεξιάς και στην τέλεση πράξεων βίας διευρυμένου φάσματος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Amnesty International (2012). 'Police Violence in Greece. *Not just "isolated incidents"*'. London: Amnesty International Ltd- Peter Benenson House.
- Antonopoulos, G.A. (2006). 'Greece: Policing racist violence in the "fenceless vineyard"'. *Race & Class*, 48 (2). DOI: 10.1177/0306396806069526 [τελευταία πρόσβαση: 2/5/2018].
- Bugarski, R. (1998). 'Racism and xenophobia in language', in B. Jaksic (ed.) *Racism and Xenophobia*. Belgrade: Papers for international conference 'Interculturality versus Racism and Xenophobia'.
- Capelos, T., Katsanidou, A. & Demertzis, N. (2017). 'Back to Black: Values, Ideology and the Black Box of Political Radicalization', *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 35: 35-68.
- Γεωργιάδου, Β. (2014). 'Από την Εθνική Παράταξη στη Χρυσή Αυγή: Δεξιός λαϊκισμός και εξτρεμισμός στην Ελλάδα της κρίσης', στο R. Melzer & S. Serafin, *Δεξιός εξτρεμισμός στην Ευρώπη*, μτφρ. Ε. Παπαδάκη. Αθήνα: Πόλις/Friedrich-Ebert Stiftung.
- Christopoulos, D. (2014). 'The Hellenic Police', in D. Christopoulos (ed.), *Mapping Ultra-Right Extremism, Xenophobia and Racism within the Greek State Apparatus*. Brussels: Rosa-Luxemburg-Stiftung.
- Crush, J. (1996). 'A Bad Neighbour Policy? Migrant Labour and the New South Africa', *Southern African Report* 12.
- Dinas, E., Georgiadou, V., Konstantinidis, I. & Rori, L. (2016). 'From dusk to dawn: Local party organization and party success of right-wing extremism', *Party Politics*, 22(1): 80-92. DOI: 10.1177/1354068813511381 [τελευταία πρόσβαση: 2/5/2018].
- Doxiadis, A. & Matsaganis, M. (2012). 'National Populism and xenophobia in Greece', *Counterpoint*. http://counterpoint.uk.com/wpcontent/uploads/2013/01/507_CP_RRadical_Greece_web-1 [τελευταία πρόσβαση: 2/5/2018].
- Ellinas, A.A. (2014). 'Neo-Nazism in an Established Democracy: The Persistence of Golden Dawn in Greece', *South European Society and Politics*. DOI: 10.1080/13608746.2014.981379 [τελευταία πρόσβαση: 5/5/2018].

- Ellinas, A.A. (2013). 'The rise of Golden Dawn: The new face of the Far-right in Greece', *South European Society and Politics*. DOI: 10.1080/13608746.2013.782838 [τελευταία πρόσβαση: 5/5/2018].
- Ellinas, A.A., & Lamprianou, I. (2016). 'How far right local party organizations develop: The organizational buildup of the Greek Golden Dawn', *Party Politics* 1-17. DOI: 11.1177/1354068816641337 [τελευταία πρόσβαση: 5/5/2018].
- Galariotis, I., Georgiadiou, V., Kafe, A. & Lialiouti, Z. (2017). *Xenophobic manifestations, otherness and violence in Greece 1996-2016: evidence from an event analysis of media collections*. Cadmus EU Research Repository. URI: <http://hdl.handle.net/1814/46565> [τελευταία πρόσβαση 16/10/2018].
- Georgiadiou, V. (2013). 'Right-Wing Populism and Extremism: The Rapid Rise of "Golden Dawn" in Crisis-Ridden Greece', in R. Melzer & S. Serafin (Eds.), *Right-wing extremism in Europe: Country Analyses, Counter-Strategies and Labor-Market oriented Exit Strategies*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung Projekt 'Gegen Rechtsextremismus'.
- Hangartner, D., Dinas, E., Marbach, M., Matakos, K. & Xefteris, D. (2017). 'Does Exposure to the Refugee Crisis makes Natives more Hostile?', *IPL Working Paper Series*. No 17-02. Stanford: Immigration Policy Lab.
- Heywood, A. (2006). *Εισαγωγή στην Πολιτική*, μτφρ. Γ. Καράμπελας. Αθήνα: Πόλις.
- Klandermands, B. & Mayer, N. (2006). *Extreme Right Activists in Europe: Through the magnifying glass*. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Καφέ, Α., Γεωργιάδου, Β. & Λιαλιούτη, Ζ. (2018). 'Βία κατά μεταναστών στην Ελλάδα Μία νέα βάση δεδομένων για το ρεπερτόριο δράσης ακροδεξιών ομάδων (1991-2017)', *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας*, 37: 41-72.
- Λιαλιούτη, Ζ., Γεωργιάδου, Β., Γαλαριώτης, Γ. & Καφέ, Α. (2017). 'Η ξеноφοβία στην Ελλάδα ως ερευνητικό πρόβλημα: Ενοιολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα', *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση πολιτικής και ηθικής θεωρίας*, 35: 161-187.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Papanicolaou, G. & Papageorgiou, I. (2016). ‘The police and the far right in Greece: a case study of police voting behaviour in Athens’, *Crime, Law and Social Change*. 66 (4) DOI: 10.1007/s10611-016-9633-7 [τελευταία πρόσβαση: 10/5/2018].
- Psarras, D. (2014). *The rise of the neo-Nazi party ‘Golden Dawn’ in Greece: Neo-Nazi mobilization in the wake of the crisis*. Brussels and Athens: Rosa Luxemburg Stiftung.
- Rose, W.N. (2014). *Thirties Throwbacks: Explaining the Electoral Breakthroughs of Jobbik and Golden Dawn*. Massachusetts: Tufts University.
- Schrodt, P.A. (2012). *CAMEO Conflict and Mediation Event Observations Event and Actor Codebook*. Pennsylvania: Park University.
- Σεραφετινίδου, Μ. (1995). *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Ο ρόλος των Μέσων στην αναπαραγωγή του σύγχρονου καπιταλισμού*. Αθήνα: Gutenberg.
- Vasilopoulou, S. & Halikiopoulou, D. (2016). ‘Rising Golden Dawn: Inside Greece’s Neo-Nazi Party’, *Oxford Research Group Sustainable Security Programme*.
- Ψαρράς, Δ. (2012). *Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής*. Αθήνα: Πόλις.
- Yakushko, O. (2009). ‘Xenophobia: Understanding the roots and consequences of negative attitudes towards immigrants’, *Counseling Psychologist*, 37 (1): 36-66.

ABSTRACT

Karmen Misiou

Refugee crisis and ‘anti-refugee’ violence in Greece, 2015-2017

This paper attempts to summarize certain preliminary data and inferences about acts of violence culminating during the refugee crisis. The recording and processing of the data demonstrate the different forms of violence, its actors and targets and how these com-

---

ponents are associated. According to our findings, the attacks took place in many cities of Greece, prevailing in areas with increased concentration of refugees. The forms of violence range from milder to more hardcore, covering a broad spectrum of actions that can be classified according to the different types of actors. Furthermore, the presence of Golden Dawn and other extreme-right organizations is interwoven with the use of hardcore violence, while the targets of the attacks are mainly refugees. Nevertheless, attacks against material targets and civilians affiliated with refugee solidarity groups have been recorded as well. In conclusion, the anti-refugee mobilization and the corresponding acts of violence seem to be related to the dynamics and the organizational background of Golden Dawn as well as to the spontaneous involvement of civilians – possibly as a result of the political influence of the extreme-right mobilization.